

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Бондарчук Олени Юріївни «Лінгвокультурний типаж «Aussteiger» у сучасному німецькомовному дискурсі», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – германські мови (Луцьк: Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2015. – 222 с.)

Дослідження характеристик етносів за допомогою аналізу лінгвокультурних типажів є одним із важливих напрямків у когнітивній лінгвістиці. У межах теорії лінгвокультурних типажів вже досліджено типажі “чиновник” “гусар”, “декабрист”, “англійський дивак”, “зірка Голлівуду”, “рокер”, “неформал” та ін. Феномен *Aussteiger* розглядався в роботах з філософії, психології та літературознавства, але ще не досліджувався в мовознавчих працях, в чому й полягає актуальність дослідження. Актуальність дослідження полягає також у тому, що воно зосереджене на проблемах нових концептуальних утворень як важливого джерела інформації про фундаментальні цінності, аналізує етичну й соціальну своєрідність німецькомовного суспільства та актуальний стан мовної та концептуальної картин світу.

Дисертаційне дослідження Бондарчук Ю. виконано в межах наукових тем, що виконуються в інституті іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в межах наукової теми “Семантико-прагматичні характеристики різних жанрів та дискурсів у сучасних германських мовах” (затвердженої вченою радою ВНУ імені Лесі Українки, протокол № 16 від 13.04.2011 р.).

Дисертантка сповна досягає мети дослідження, яка полягає у моделюванні й характеристиці лінгвокультурного (ЛК) типажу “Aussteiger” крізь призму взаємозв’язку мови та мислення, а також аналізі різнорівневих мовних засобів його вербалізації. Поставлену мету досягнуто завдяки сумлінному ставленню авторки дисертації до реалізації окреслених у роботі завдань. Для

досягнення поставленої мети дослідниця також використовує ефективну та комплексну методику дослідження, яка включає методи дедукції та індукції, дискурсивний аналіз, концептуальний аналіз; когнітивну інтерпретацію мовного матеріалу, контекстологічний аналіз, етимологічний коментар досліджуваного поняття; аналіз словникових дефініцій, кількісний аналіз, зіставний аналіз, експериментальні методи, фреймовий та топос-аналіз.

Об'єктом дослідження дисертації є мовні засоби об'єктивації ЛК типу "Aussteiger" (відповідна лексика, фразеологічні одиниці, словосполучення, речення й текстові фрагменти, у яких актуалізується досліджуваний ЛК типаж) у сучасному німецькомовному публіцистичному та художньому дискурсах, лексикографічних джерелах і опитуванні носіїв мови.

Предметом дослідження є понятійна, образна та оцінна характеристика ЛК типу "Aussteiger", зафіксована в мові, а також дискурсивна реалізація досліджуваного ЛК типу в сучасному німецькомовному дискурсі.

Для матеріалу дослідження дисертантка обрала близько 3 тис. фрагментів публіцистичного дискурсу, відібраних за допомогою фронтального обстеження п'яти авторитетних німецькомовних видань (der Spiegel, der Focus, der Stern, die Zeit i die Welt), які охоплюють період із січня 2012 р. до травня 2015 р.; книги художнього дискурсу загальним обсягом 756 сторінок; дані суцільної вибірки з тлумачних, енциклопедичних, етимологічних, синонімічних та інших словників (усього 29); результати анкетування респондентів (158 інформантів).

Особливого схвалення у роботі заслуговує те, що в ній уперше запропоновано комплексний підхід до аналізу ЛК типажів у публіцистичному та художньому дискурсах; визначено значущість ЛК типу "Aussteiger" для німецької лінгвокультури; виявлено ознаки поняттєвого складника типу "Aussteiger", змодельовано його інтра- й екстразони, описано його образно-асоціативні та оцінні характеристики, а також застосовано фреймовий і топос-аналіз для дослідження ЛК типу, що складає наукову новизну роботи.

Дисертаційне дослідження має теоретичне і практичне значення. Окрім того, що результати дослідження Бондарчук О.Ю. є внеском у концептологію, теорію міжкультурної комунікації, лінгвокультурологію й лінгвоперсонологію, теоретичне значення поданої на захист роботи полягає в тому, що здійснений аналіз ЛК типу «Aussteiger» становить теоретичну основу для подальшого наукового опрацювання теорії ЛК типажів з урахуванням фреймового й топос-аналізу.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання його результатів у курсах “Загальне мовознавство”, “Теорія міжкультурної комунікації”, “Лінгвокраїнознавство”, “Соціолінгвістика”, “Когнітивна лінгвістика”, Крім того, вони можуть бути використані при укладанні тлумачних словників та словників концептуальної лексики.

Дисертація є самостійним дослідженням. Отримані результати, теоретичні положення й висновки сформульовано безпосередньо автором. Структура дисертації відповідає темі та меті дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків. Перший розділ “Теоретичні засади дослідження лінгвокультурного типажу «Aussteiger» містить вихідні теоретичні положення, на яких ґрунтується аналіз фактичного матеріалу. У другому розділі “Лінгвокультурний типаж «Aussteiger»: поняттєвий, образний та оцінний складники” розкрито трикомпонентну структуру ЛК типажу як концепту. У третьому розділі “Фреймове моделювання лінгвокультурного типажу «Aussteiger» побудовано фрейми для кожного виділеного підтипу на матеріалі автобіографічних книг, що відкривають автостереотипний погляд на досліджуване явище. Дослідження містить список використаних джерел (332 позиції) та сім додатків. Загальний обсяг дисертації – 222 с., із них 178 с. – основний текст.

У дисертації проглядається ретельне ставлення авторки до своєї роботи, філологічна вправність, старанність та науковість обґрунтування своїх тверджень. Проте попри позитивні моменти роботи вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі дискусійні моменти та неточності:

1. При аналізі значення слова *Aussteiger* дисертантка зазначає, що в українській мові воно не має точного відповідника і подає зафіксовані у словниках лексеми, які описують певні аспекти цього поняття: *дивак, кумедник, чудодій, ексцентрик, химерник, оригінал, соціальний аутсайдер, курйозний, епатажний, маргінал, неформал, нерд, нонконформіст, обструкціоніст, панк*. Виокремлюючи підтипи *Aussteiger* та характеризуючи підтип *внутрішній Aussteiger* дисертантка обирає досить цікаве і незвичне визначення підтипу – «так званий «залишенець»» (за історичним романом В. Шкляра «Залишенець»), котрий здійснює вихід із суспільства через свої внутрішні переконання» (с.29). Вважаємо, що для перекладу слова *Aussteiger* можна було б також використати лексему «втікач», яка хай і не достеменно, але широко характеризує різні (хоча й не всі) аспекти цього поняття («втікач від проблем, сім'ї, цивілізації, від самого себе», «втікач у свій внутрішній світ», «втікач у вільний світ» тощо).
2. Існує значна кількість як позитивних, нейтральних, так і негативних значень типу *Aussteiger* з огляду на загальносуспільну точку зору (наприклад: *Berufs-Aussteiger* – нейтр., *Aussteigerpapa* – негат., *Nazi-Aussteiger* – позит.). Як зазначає дисертантка, «*Aussteiger* ведуть активний спосіб життя. Це свідчить про творчий спосіб мислення в німецькому менталітеті (...). Лише володіючи такими рисами характеру, як мужність, сміливість, креативність, можна наважитися вирізнитись із натовпу, зробити щось важливе, висловити свою думку, свої політичні та релігійні погляди» – позит. (с.97). Поруч з тим, на с. 126 авторка роботи вказує, що ЛК типаж «*Aussteiger*» є аксіологічно полярним концептом: він має як позитивну, так і негативну оцінку і подає результати опитування щодо явища *Aussteigertum*. З них 75 досліджуваних вважають це явище позитивним, 52 – негативним, 12 – позитивним і негативним, 19 – не визначилися. При порівнянні отриманих вище результатів із описом публіцистичного дискурсу та

лексикографічних джерел бачимо розбіжність, про яку дисертантка зазначає на с. 101. Якщо зрозумілою проблемою є відставання словників від кроку часу, то чим пояснюється різниця у характеристиці *Aussteiger* між публіцистикою та результатами опитування?

3. Одним із елементів дослідження дефініції ключового слова «*Aussteiger*» є анкетування носіїв мови. Нам видається, що для покращення якості отриманих результатів та їх узагальнення варто було би в анкетуванні вказати вік, освіту, професію та стать опитуваних, а також їх приналежність до *Aussteiger* (люди, які суттєво різняться віком, освітою, соціальним становищем можуть мати різні погляди на одну і ту ж дефініцію).
4. Особливої відзнаки заслуговує добра мова дисертації, стилістичне оформлення тексту, відсутність граматичних огріхів (окрім поодиноких описок: «залишати напризволяще» (с.80)). Все ж надibuємо деякі поодинокі дрібні неточності стосовно перекладу окремих лексичних одиниць. Наприклад: *abdanken* (перекладено «відклянутися») – не подано основні значення «залишати службу», «іти у відставку», які також мають відношення до *Aussteiger*), *vollenden* (перекладено «доповнити») – не подано «завершити» (с.80).

Вказані зауваження стосуються тільки окремих положень, суттєво не впливають на науково-практичну цінність дисертації і не знижують її загальну позитивну оцінку. Все вище викладене засвідчує те, що дисертація є самостійне завершене дослідження, а його результати та висновки є науково обґрунтовані.

Основні теоретичні положення і результати дослідження пройшли апробацію й опубліковані в шістнадцяти джерелах, із них шість – одноосібні роботи у фахових виданнях України та 2 за кордоном: в Угорщині (м. Будапешт), Росії (м. Новосибірськ), одна – у нефаховому виданні (м. Луцьк) і сім тез доповідей на наукових конференціях. Автореферат відображає основні положення дисертації.

Дисертація «Лінгвокультурний типаж «Aussteiger» у сучасному німецькомовному дискурсі» відповідає п. 9.11 Положення про «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Кабінетом Міністрів України № 567 від 24.07.13, а її авторка, Бондарчук Олена Юріївна, заслуговує на присудження їй пошукуваного наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – германські мови.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов і перекладу

Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

М.Р. Ткачівська

